

EGE FOSİL OMURGALI FAUNALARI VE *HİPPARİON'LU* FAUNALARIN DİKEY YAYILIMI

Fikret OZANSOY

Ankara Üniversitesi

GİRİŞ

Ege bölgesinde yapmış olduğumuz paleontolojik araştırmalarda fosil jizmanların büyük bir kısmının *Hipparion'lu* faunalarla temsil edildiği görülmüştür. Bu temsil niteliğinin hiç şüphesiz ortam elverişliliği ile ilgisi olmalıdır. Ancak tüm faunaların birlikte dikkate alınmalarında, bir taraftan, *Hipparion'lu* üst biyozonlar genellikle Pikermi (*s.l.*) *Hipparion* zonu ile faunik ve kronolojik bir paralellik göstermekte; diğer taraftan da Pikermi *Hipparion'u* ve kortejinin büyük kısmının İç Asya'dan gelmiş ilk göçlerin temsilcileri olamayacakları ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, Türkiye'de klasik Pikermien faunasının meydana çıkışından daha önce görülen *Hipparion'lu* faunalar ve bunlara da ön gelen Memeli biyozonlar tespit edilebilmiştir.

Bu incelememizin amacı yukarıda belirtilmek istenen sorunlara kısmen değinmek olacaktır.

I. TİPİK BİYOZONLAR

Bunları iki bölümde dikkate almak mümkündür.

A. Fosilli jizmanlar

38°15'-38°30' kuzey enlemi 29°-29°15' doğu boylamında, Eşme (Manisa-Eşme, Karacaahmet) ilçesinin 20 km doğusunda yer almaktadır.

Mevkii: Karacaahmet, Kemikli tepe (Yalçınlar, 1947, Ozansoy, 1961).

Kemikli tepe serisi alttan yukarı başlıca iki biyozon ihtiva etmektedir.

1. Alt Jizman: Esmer, kırmızı, kalkerli marn oluşumlu olup, az bir kalınlık göstermekte ve fosil bakımından fakir bir biyozon temsil etmektedir.

2. Üst Jizman: Bu biyozon oldukça gelişmiş esmer, kırmızı limon oluşumlu olup, fosil bakımından zengindir.

Kemikli tepe yatakları Karacaahmet köyü çevresinde, ara kum yataklı çakıllı bir seriyle örtülüdür.

Alt biyozon hemen hemen üstteki fauna elemanlarından kısmen ve eksik olarak kapsar görünmektedir.

Bu iki biyozon arasında stratigrafik bir diyastem de tespit edilememiştir; üstelik alt biyozonu hemen üst faunik zon izlemektedir.

Üst biyozon Omurgah faunası:

PROBOSCİDEA :

Choerolophodon pentelicus (Gaudry & Lartet)

Probosciden gen. et sp. indet.

CARNİVORA î

Hyanietis sp.

Ictitherium hipparionum (Gervais)

Machairodus sp.

Felis sp.

Mustelidae

Parataxidea maraghana (Kittl)

Hyaena sp. (alt biyozondan)

HYRACOİDEA:

Pliohyrax groecus

PERİSSODACTYLA :

Diceros pachygnathus (Wagner)

Chilotherium sp.

Hipparion mediterraneum Hânsel

Hipparion mathevvi Abel

Calicotherien (*Nestoritherium* ?)

TUBİLİDENTATA :

Orycteropus sp.

ARTİODACTYLA :

Sus erymanthius Roth & Wagner

Palaeotragus sp.

Helladotherium sp.

Palaeotraginae (? *Samotherium*)

Protoryx carolinae Major

Oioceros sp. (büyük boy)

Antilope gen. et sp. indet.

Criotherium cf. *argalioides* Major

Gazella gaudryi Schlosser

Kaplumbağalar

Reptilia

Bu fauna elemanlarının büyük kısmı, dişler *in situ* olarak, alt ve üst çeneler, kafatasının ön ve aynı zamanda etraf kemiklerinin distal kısımlarıyla temsil edilmektedir.

Batı Anadolu'da tipik Pikermieni karakterize eden Kemikli tepe faunası dikkat çekici bir zenginlik yansıtabilmektedir.

Genellikle, Küçük Asya ve Ege bölgesinde, Pikermien türleri doğudan batıya doğru tedricî olarak batısal değişiklikleri kazanmaya veya hazırlamaya başladıkları intibabını verebilmekte ve Pikermi coğrafik teminin sınırlarında kendilerini göstermektedirler. Hakikaten, Batı Anadolu elemanlarında bu tip yansıyış bölgenin iç kesimlerinde bulunan espeslerden daha belirlidir.¹

Faunik karakterler. — Kemikli tepe faunası Pikermi (Gaudry, 1862), Selanik (Arambourg & Piveteau, 1929), Maragha (Kittl, 1887 ve Mecquenem, 1924-1925) faunaları gibi Avrasya niteliğindedir. Bu fauna Ön Asya'da (Piveteau, 1935) ve Batı Anadolu'da eskiden beri bilinmektedir. Ancak, Kemikli tepe faunasının kendine has iki özelliği dikkati çekmektedir. Bu özellik fauna yapısında iki türün varlığında yansımaktadır:

- 1) *Pliohyrax groecus*, Ege türü
- 2) *Parataxidea maraghana*, Asya türü

Yukarıda belirtilen ikinci tür Ege faunasını İç Anadolu (Şenyürek, 1960) ve Maragha (Kittl, 1887) *Hipparion* faunasına bağlanmaktadır. Genus birliği içinde bu bağlantı Uzak Doğu'ya kadar uzatılabilir (Zdansky, 1924).

Öyle görünüyor ki, *Hipparion mediterraneum*'lu fauna (ki buna genellikle *Hipparion* faunası denilmektedir) tek bir *Hipparion*'lu fauna değildir (*s. str.*).

Biyostratigrafik açıdan bu fauna, çok muhtemelen birbirini izlemiş olan «faunüller» tarafından temsil edilmiştir. O suretle ki, bunlardan her biri bir alt biyozonu karakterize edebilir.

B. Yeni bulunan fosil lokalitesi

M.T.A. Enstitüsü genç jeologlarından M. Küskü, Uşak (Eşme) bölgesinde (Akçaköy serisi içinde) yeni bir biyozon keşfetmiştir. Genel yapıyla Memeli bir faunayı gösteren buluntulara göre, bu topluluk da bir *Hipparion* faunasını temsil etmektedir:

- Hipparion* sp.
- Anchitherium* sp. (büyük boy)
- Hyaena* (?) sp.
- Ictitherium* sp.
- Antilope gen. et sp. indet.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu fauna esas yapıyla, bilinen bir topluluk intibabını vermekte ise de, kortejde *Anchitherium*'un da bulunuşu Türkiye için de bir istisna teşkil eden nitelik göstermektedir.

Faunik karakterler. — Bu *Anchitherium* ve *Hipparion*'lu Memeli faunası (eğer hâlâ Kuzey Amerika kronolojisini kabul edebilirsek) Mio-Pliosen karakterine sahiptir.

Bölgede önceleri yaptığımız araştırmalara göre, Akçaköy serisi uzun sedimentler bir devreyi yansıtan bir depolaşma göstermektedir; ve çevredeki biyostratigrafik incelemelerimize nazaran da *Anchitherium-Hipparion* zonu muhtemelen bir

¹ örneğin, Gülpınar Memeli faunası (Ayvacı, Gülpınar) Külâhlı Ayağı sahil şeridi üzerinde. *Ank. Univ. Antropoloji Derg.* (basılmakta).

alt seviyeyi açıklar mahiyettedir. Bunu izleyen *Synconophus*'lu bir orta zon ve sonra aynı seri içinde (Akçaköy) bir üst *Hipparion* biyozonu gelmektedir.

Bana öyle geliyor ki, yukarıda belirtilen üst *Hipparion* biyozonu, Kemikli tepe *Hipparion mediterraneum*'lu fauna zonundan daha öncedir (her iki Jizman arasındaki mesafe kuş uçuşu çok kısadır).

Bu suretle iki ihtimal düşünülebilmektedir, bunlardan birisi, Avrupa'da da görüldüğü gibi, *Anchitherium* genusunun dikey yayılımının Anadolu'da da devamlılığı; diğeri *Hipparion* cinsinin zannedildiğinden daha eski bir yayılım devresine sahip olabileceğidir. Ya da, Avrasyatik belgelere göre, bu iki ihtimalin birlikte dikkate alınması icap edebilecektir.

Ancak yeni buluntulara göre, *Anchitherium-Hipparion* faunasına ön gelen *Anchitherium* faunaları Türkiye'de mevcuttur (Ankara ve Çanakkale).²

II. HİPPARION GENUSUNUN DİKEY YAYILIMI (LONGEVİTE)

Anadolu ve Trakya'da ve bu bölgelerin dışındaki yörelerde *Hipparion*'lu (*mediterraneum*) faunaların birbirini izler nitelikte mevcut olabilmeleri çok mümkündür, ancak bu faunaların, İster Üst Miosen, ister Alt Pliosen farz edilsin, aynı jeokronolojik alt epoka ait oldukları genellikle benimsenmiş bulunmaktadır; halbuki bu süksesif faunaların her biri ikinci derecede jeokronolojik birimler içinde kendilerini göstermiş olmalıdır. Başlangıç ile son arasında (genel) faunik karakterlerle birlikte geçen, paleocoğrafik değişiklikler, kalıtımsal ve evrimsel akımlara sahip olmalıdır.

Hakikatte, biyostratigrafik birlik bakımından çok karakteristik olmalarına rağmen, *Hipparion*'lu—*mediterraneum*—faunalarının dikey yayılımı kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda Arambourg (Arambourg, 1959) bir kısım ön sorunlar ortaya atmış bulunmaktadır.

Biz bu incelemede daha çok alt seviyeler üzerinde durmaktayız, bu sebeple de şu soruların da üzerinde durmak yerinde olabilecektir: Niçin Maragha faunası Pikermi faunasından jeokronolojik Sekonder birim açısından daha eskidir? Hakikaten eski midir?

Öyle sanıyorum ki, Pikermi *Hipparion*'u genusunun Asya'dan vaki ilk göçlerinden birisinin temsilcisi değildir; çünkü Ege bölgesinde *Hipparion* genusunun ortaya çıkışı «*mediterraneum*» spesinininkinden çok daha öncedir. (Ozansoy, 1957, 1962).

Bundan başka, Çanakkale boğazı bölgesinde (Anadolu yakasında, Çanakkale-Bayrak tepe ve Lapseki-eski Subaşı köyü yapmış olduğumuz uzun süreli araştırmalarımız sonunda³ klasik Pikermien, hatta Akdeniz ve Paratetis Pliosenine ön

* Bu husustaki ön etütler yayma verilerek üzeredir.

³ Bu araştırmaların sonucuna genç elemanlarımızdan t. Tekkaya, Ş. Şen, G. Saraç ve yeniden H. Yalçın fiilen iştirak etmiş, yeni biyozonlarımızın çoğunu bizzat keşfetmişlerdir.

gelen *Hipparion*'lu biyozonlar bulunmuştur (Ozansoy, 1969). Bunları tek bir biyozonda toplamak yerinde olacaktır. Bu *Hipparion*'lu alt biyozon önce *Cetotherien*'li (*Cetotherium*) ve daha sonra Maktrideli (*Madra*) zonların bulunduğu çok gelişmiş bir serinin altında bulunmakta, daha aşağıda *Anchitherium* ve en üstte de *Hipparion mediterraneum*'lu yataklarla sınırlanmış bulunmaktadır (Ozansoy, 1966).

Neşre verildiği tarih 15 Kasım, 1969

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ARAMBOURG, G. & PIVETEAU, J. (1929) : Les Vertèbres du Pontien de Salonique. *Ann. Paleont.*, t. XVIII, pp. 57-140, 12 pl., 8 fig., Paris.
- (1959) : Vertèbres continentaux du Miocène supérieur de l'Afrique du Nord. *Publ. Ser. Carte Géol. Alg.* (n. ser.), *Paleont. Mem.*, no. 4., 159 p., 18 pl., 52 fig., Alger.
- GAUDRY, A. (1862) : Animaux fossiles et géologie de l'Attique. 472 p., et Atlas, Paris.
- KİTTL, E. (1887) : Beiträge zur Kenntnis der fossilen Säugentiere von Maragha in Persien. I. Carnivoren. *Ann. K. K. Nat. Hofmuseum*, Band II, pp. 317-338, 5 pl.
- MECQUENEM, R. de (1924-1925) : Contribution à l'étude des fossiles de Maragha. *Ann. Pal.*, t. XIII, pp. 135-160, 8 fig., 4 pl.; t. XIV, pp. 1-36, 9 fig., 5 pl., Paris.
- OZANSOY, F. (1957) : Kuzey Amerika Tersiyer kronolojisinin Eurasia ve dolayısıyla Türkiye'ye tatbiki. *M.T.A. Derg.*, no. 49, s. 23-36, Ankara.
- (1961) *Hyaena şenyürekli* Ozansoy, Üst Pliosen (Orta Sinap) *Hyaena*'sı ve Türkiye Pliosen sisteminde *Hyaena* genusunun dikey dağılışı. *M.T.A. Derg.*, no. 57, s. 93-116, Ankara.
- (1962) : Ünite chronostratigraphique du Neogène Continental de Turquie, en particulier d'Anatolie Centrale et Occidentale. *Coll. inter. Prob. Ac. Pal.* (Evolution des Vertèb.), *C. N. R. S.*, no. 104, pp. 381-385, Paris.
- (1966) : Türkiye Senozoik çağlarında Fosil insan formu problemi ve biyostratigrafik dayanakları. *Ankara Üniv. D.T.C. Fak. Yayınl.*, no. 172, 104 s. 15 şek., 9 levha, Ankara.
- (1969) : Türkiye'nin ilk denizel fosil Memeli faunası ve Miosen-Pliosen Tetis-Paratetis münasebetleri hakkında. *Ankara Üniv. D.T.C. Fak., Antropoloji*, no. 4, s. 121-164, 8 levha, Ankara.
- PIVETEAU, J. (1935) : Mammifères du Pontien de l'Irak. *B. S. G. F.* (5), v, pp. 468-470.
- ŞENYÜREK, M. (1960) : The Pontian Ictitheres from the Elmadağ district. *Publ. Fac. Lang. Hist. Geog. Univ. Ankara. Anatolia*, vol. sup. I, 223 p., 15 pl.
- YALÇINLAR, İ. (1946) : Une faune de Vertèbres miocènes aux environs d'Eşme (Turquie). *Rev. Fac. Sci. Univ. İstanbul*, ser. B, vol. XI, fasc. 2, pp. 124-130.
- (1947) : Yukarı Gediz vadisinde Miosen ait Vertèbre fosilleri. *T.J. K. Bül.*, no. 1/1, 164-170.
- ZDANSKY, O. (1924) : Jungtertiäre Carnivoren Chinas. *Pal. Sinica*, ser. C, vol. II, fasc. I, 149 p., 28 pl., 21 fig.